

לכבוד פורים – הקשר בין אסתר המלכה להר חבורן

חני פלג

מסורת היא בקהילת בי"ס שדה סוסיא ובקרב תושבי היישובים באזור, לקרוא את מגילת אסתר כל שנה בבוקרו של חג הפורים בתל מעון. מדוע דוקא שם? מה הקשר בין תל מעון לפורים?

מעון וכרמל בתנ"ך

כדי לעמוד על הקשר נזכיר בקצרה את ספורה של מעון המקראית. מעון נזכרת ברשימת היישובים שנחלת שבט יהודה: "מעון כרמל וזיף ויוטה" (יהושע טו, נה). מעניין לשים לב כי מעון נזכרת כאן בפסוק אחד יחד עם ישובים נוספים הנושאים שמות המוכרים לנו כיום כיישובים שתושביהן ערבים הנושאים את השמות מעין, כרמיל, זיף ויטא, כולם שמות ישובים גדולים או קטנים, סמוכים זה לזה, במרחב דרום הר חבורן. זיהוי היישובים מסתמך על פרטים רבים ונזכיר כאן את מיקומם הגיאוגרפי בספר המדבר ואת תופעת שימור השמות המוכרת שלא נרחיב עליה כאן.

הסיפור העיקרי המסופר על מעון בתנ"ך מובא בספר שמואל:

"וַאִישׁ בַּמְּעוֹן וּמַעֲשֵׂהוּ בַּכְּרָמֶל וְהָאִישׁ גָּדוֹל מְאֹד וְלוֹ צֶאֱן שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וְאַלְף עֶזִּים וַיְהִי בְּגִזְזוֹ אֶת צֶאֱנוֹ בַּכְּרָמֶל" (שמואל א, כה, ב).

מהמסופר אנו רואים כי מגורי האיש במעון "ומַעֲשֵׂהוּ בַּכְּרָמֶל", כלומר עבודתו בכרמל. [כמובן, כרמל שבנחלת שבט יהודה]. ומדוע גר האיש במעון ומַעֲשֵׂהוּ בכרמל? מדוע לא יגור ויעבוד במקום אחד? התשובה נגלית לכל המשוטט במרחב, מעון יושבת בראש תל גבוה יחסית ואוירה נעים, על כן מתגורר האיש במעון, אך האיש "גדול מְאֹד" וְלוֹ צֶאֱן שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וְאַלְף עֶזִּים, ומים עבור כל הצאן והעזים נמצא במעיין השופע בכרמל ובבריכה הצמודה לו.

מי הוא אותו האיש עליו מדובר מפרש המקרא בפסוק הבא:

"וְשֵׁם הָאִישׁ נָבֹל וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ אֲבִיגַיִל וְהָאִשָּׁה טוֹבַת שְׂכָל וַיִּפֹּת תֹּאֵר וְהָאִישׁ קָשָׁה וְרַע מַעֲלָלִים וְהוּא כָּלְבִי" (שם, שם, ב)

וכבר אנו רואים שהסיפור אינו רק על האיש – נבל, כי אם גם ואולי בעיקר על האישה כי המספר מרחיב ומפרט לנו לגביה כי מדובר באשה "טובת שְׂכָל וַיִּפֹּת תֹּאֵר".

בהמשך מסופר על נבל שמסרב לתת לדוד את משכורתו על שמירת הצאן שבמדבר. דוד שולח את חייליו לפרוע בנבל. אשת נבל הלוא היא אביגיל מבינה בחושיה החדים כי עומד להתרגש אסון על משפחתה והיא מקדמת את דוד ונעריו במשלוח עשיר:

"וַתִּמְהַר אֲבִיגַיִל וַתִּקַּח מֵאֲתִים לֶחֶם וּשְׁנַיִם נָבִלִי יַיִן וְחֶמֶשׁ צֶאֱן עֲשׂוֹיוֹת וְחֶמֶשׁ סָאִים קְלִי וּמֵאָה צִמְקִים וּמֵאֲתִים דְּבָלִים וַתִּשֶׂם עַל הַחֲמֹרִים" (שם, שם, יח).

את המשלוח העשיר מלווה אביגיל בנאום ארוך בדברי טעם בו היא מבקשת לפייס את דוד ולמנעו מלהרוג את נבל ואנשיו:

וַתֵּרָא אֲבִיגַיִל אֶת דָּוִד וַתִּמְהַר וַתִּרְדּוּ מֵעַל הַחֲמֹר וַתִּפֹּל לְאַפֵּי דָוִד עַל פְּנֵיהָ וַתִּשְׁתַּחוּ אָרְצָה. וַתִּפֹּל עַל רַגְלָיו וַתֹּאמֶר בִּי אֲנִי אֲדֹנִי הֵעוֹן וַתִּדְבֹּר נָא אֲמַתְךָ בְּאַזְנוֹךָ וּשְׁמַע אֶת דְּבָרִי אֲמַתְךָ. אֵל נָא יֵשִׁים אֲדֹנִי אֶת לְבוֹ אֵל אִישׁ הַבְּלִיעַל הַזֶּה עַל נָבֹל כִּי כָשְׁמוֹ כֵּן הוּא נָבֹל שְׁמוֹ וּנְבִלָה עָמָו וְאֲנִי אֲמַתְךָ לֹא רָאִיתִי אֶת נַעֲרֵי אֲדֹנִי אֲשֶׁר שְׁלַחְתָּ. וַעֲתָה אֲדֹנִי חִי ה' וְחִי נַפְשְׁךָ אֲשֶׁר מִנְּעָךְ ה' מִבּוֹא בְּדָמַיִם וְהוֹשַׁע יָדְךָ לִּי וַעֲתָה יְהִי כְּנָבֹל אֵיבֹךָ וְהַמְבַקְשִׁים אֶל אֲדֹנִי רָעָה. וַעֲתָה הַבְּרִיכָה הַזֹּאת אֲשֶׁר הֵבִיא שְׁפָחְתְּךָ לְאֲדֹנִי וְנִתְּנָה לְנַעֲרִים הַמְתֵּהֲלָכִים בְּרַגְלֵי אֲדֹנִי. שָׂא נָא לִפְשֶׁעִי אֲמַתְךָ כִּי עָשִׂה יַעֲשֶׂה ה' לְאֲדֹנִי בֵּית נְאֻמָּן כִּי מִלְחָמוֹת ה' אֲדֹנִי נִלְחָם וְרָעָה לֹא תִמְצָא בְּךָ מִיָּמֶיךָ. וַיָּקָם אָדָם לְרַדְפּוֹךָ וּלְבַקֵּשׁ אֶת נַפְשְׁךָ וְהִיתָה נַפְשׁ אֲדֹנִי צְרוּרָה בְּצִרוֹר הַחַיִּים אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ וְאֵת נַפְשׁ אֵיבֹיְךָ יִקְלַעְנָה בְּתוֹךְ כַּף הַקַּלָּע. וְהִיא כִּי יַעֲשֶׂה לְאֲדֹנִי כָּל אֲשֶׁר דִּבֶּר אֶת הַטּוֹבָה עֲלֶיךָ וְצִנְהָ לְנִגִּיד עַל יִשְׂרָאֵל. וְלֹא

תִּהְיֶה זֹאת לָךְ לְפִיּוּקָהּ וּלְמִכְשׁוּל לֵב לְאֹדְנִי וְלִשְׁפָף דָּם חֲנָם וּלְהוֹשִׁיעַ אֹדְנִי לֹא וְהֵיטֵב ה' לְאֹדְנִי וְזָכַרְתָּ אֶת אֲמִתְךָ" (שם, שם, כג-לא).

עיקר דבריה של אביגיל מכוון לומר לדוד כי אינו יכול להשתית את מלכותו על הרג ודמים. בעקבות דברי אביגיל אכן משתכנע דוד ונמנע מלהרוג את נבל:

"וַיֹּאמֶר דָּוִד לְאַבְיָגַל בְּרוּךְ ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר שָׁלַחךָ הַיּוֹם הַזֶּה לְקָרְאֵתִי. בְּרוּךְ טַעַמְךָ וּבְרוּכָה אַתְּ אֲשֶׁר כָּלַתְנִי הַיּוֹם הַזֶּה מִבּוֹא בְּדָמִים וְהִשַּׁע יְדִי לִי" (שם, שם, לב-לג).

בהמשך, לאחר שאביגיל מספרת לנבל את המאורעות, מת נבל מוות 'טבעי':
"וַתָּבֹא אַבְיָגַל אֶל נָבֶל וְהָנָה לוֹ מִשְׁתֶּה בְּבֵיתוֹ כְּמִשְׁתֶּה הַמֶּלֶךְ וְלֵב נָבֶל טוֹב עָלָיו וְהוּא שָׁכַר עַד מָאֵד וְלֹא הִגִּידָה לוֹ דָּבָר קָטָן וְגָדוֹל עַד אוֹר הַבֹּקֶר. וַיְהִי בַבֹּקֶר בַּצָּאֵת הַיּוֹם מִנֶּבֶל וַתֵּגֵד לוֹ אֲשֶׁתוֹ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיָּמָת לָבוֹ בְּקִרְבּוֹ וְהוּא הָיָה לְאֶבֶן. וַיְהִי כַּעֲשָׂרַת הַיָּמִים וַיָּגָף ה' אֶת נָבֶל וַיָּמָת" (שם, שם, לו-לח).

בסופו של הסיפור לאחר שנבל מת, נושא דוד את אביגיל לאשה:
"...וַיִּשְׁלַח דָּוִד וַיְדַבֵּר בְּאַבְיָגַל לְקַחְתָּהּ לוֹ לְאִשָּׁה. וַיָּבֹאוּ עִבְדֵי דָוִד אֶל אַבְיָגַל הַכַּרְמֶלָה וַיְדַבְּרוּ אֵלֶיהָ לֵאמֹר דָּוִד שָׁלַחְנוּ אֵלֶיךָ לְקַחְתָּךְ לוֹ לְאִשָּׁה... וַתֵּלֶךְ אַחֲרֵי מַלְאָכֵי דָוִד וַתְּהִי לוֹ לְאִשָּׁה" (שמואל א, כה, לט – מב).

נראה כפי שנפרט להלן כי חוטים רבים קושרים בין אביגיל לאסתר המלכה.

נשים בעלות ייחוד בעיני חז"ל

ראשית נציין כי על פי חז"ל אסתר ואביגיל היו שתיהן נביאות, ולא רבות הן בישראל:
"תנו רבנן: ארבעים ושמונה נביאים, ושבע נביאות, נתנבאו להם לישראל... שבע נביאות מאן נינהו? שרה, מרים, דבורה, חנה, אביגיל, חולדה, ואסתר" (בבלי מגילה יד ע"א).

מעניין לשים לב כי שתיהן הן נביאות שנבואתן קשורה באופן ישיר למלך, זו לדוד וזו לאחשוורוש.

עוד על פי חז"ל אסתר ואביגיל היו שתיהן מהנשים הייחודיות שבעולם, ולא רבות הן בעולם:
"ארבע נשים ייחודיות היו בעולם: שרה רחב ואביגיל ואסתר" (בבלי מגילה טו, ע"א)
על אביגיל נאמר "והאשה טובת שכל ויפת תאר".
ועל אסתר נאמר "והנערה יפת תאר וטובת מראה" (אסתר ב, ז)

אולי נוכל ללמוד מאביגיל ומאסתר גם על קשר בין יופי חיצוני ויופי פנימי וד"ל ואכמ"ל.

בנימה פורימית נציין כי מתוך שבע הנביאות שנתנבאו לישראל, ומתוך ארבעת הנשים הייחודיות בעולם, אביגיל ואסתר הן השתיים היחידות, ששמן מתחיל באות אל"ף.

נשים הנישאות למלך לאחר אישה קודמת

אסתר כידוע הגיע למלכות בעקבות סירובה של וּשְׁתִי להופיע במשתה אחשוורוש:
ביום השביעי כטוב לב המלך ביין אמר... להביא את וּשְׁתִי המלכה לפני המלך בכתר מלכות להראות העמים והשרים את יפיה כי טובת מראה היא. ותמאן המלכה וּשְׁתִי לבוא בדבר המלך אשר בידי הסריסים ויקצף המלך מאד וחקתו בערה בו. (אסתר א, י-יב)

והנה גם אביגיל, היא אשתו השניה של דוד. כזכור, על פי הבטחתו של שאול לתת את בתו למי שיצליח להלחם בגלית, נתן שאול את בתו מיכל לדוד לאשה. בהמשך, בעת שהעלה דוד את ארון ה' לירושלים, בזה מיכל לדוד:

"וַתֵּצֵא מִיכָל בֵּת שְׂאוּל לְקִרְאֵת דָּוִד וַתֹּאמֶר מֶה נִכְבֵּד הַיּוֹם מִלִּפְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר נִגְלָה הַיּוֹם לְעֵינַי אֲמָהוּת עֲבָדָיו כְּהַגְלוֹת נְגָלוֹת אֶחָד הָרָקִים. וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל מִיכָל לִפְנֵי ה' אֲשֶׁר בָּחַר בִּי מֵאֲבִיךָ וּמִכָּל בֵּיתוֹ לְצֹוֹת אֹתִי נָגִיד עַל עַם ה' עַל יִשְׂרָאֵל וְשִׁחֲקֵתִי לִפְנֵי ה'. וְנִקְלָתִי עוֹד מִזֹּאת וְהִיִּיתִי שָׂפֵל בְּעֵינַי וְעַם הָאֲמָהוּת אֲשֶׁר אֲמַרְתָּ עִמָּם אֲכַבְּדָהּ. וּלְמִיכָל בֵּת שְׂאוּל לֹא הָיָה יָלֵד עַד יוֹם מוֹתָהּ" (שמואל ב ה, כ-כג).

אנו רואים כי גם אביגיל וגם אסתר באות מגיעות אל המלך כאשר שניה לאחר אי הסכמה או אי הבנה בין המלך לאשה הראשונה. כמובן, חשוב לשים לב להבדל במהות אי ההסכמה בין שני המקרים. הדבר שאחשוורוש מבקש וושת' מסרבת הוא עניין בזוי, או לפחות מעיד על טעם רע – "לְהַרְאוֹת הָעַמִּים וְהַשָּׂרִים אֶת יָפְיָהּ כִּי טוֹבֵת מְרָאָה הִיא", ואילו אי הסכמת מיכל עם דוד נוגע לשמחתו בעניין נכבד של העלאת ארון ה' לירושלים.

לכאורה אביגיל לא באה במקומה של מיכל כאסתר במקומה של ושת', כי התיאור שהבאנו על הארוע בו בזה מיכל לדוד אינו מספר כי דוד נפרד ממיכל אלא רק מוסר לנו בסיום הסיפור: "וּלְמִיכָל בֵּת שְׂאוּל לֹא הָיָה יָלֵד עַד יוֹם מוֹתָהּ". אך פסוק אחד המופיע בסוף הפרק העוסק באביגיל ודוד, לכאורה ללא קשר וללא פשר לכל הסיפור הארוך ולאחר ציון נישואי דוד לאביגיל, רומז לנו כי דוד נפרד אכן ממיכל. וכך מספר הכתוב: "וְשְׂאוּל נָתַן אֶת מִיכָל בֵּתוֹ אֶשֶׁת דָּוִד לְפִלְטִי בֶן לִישׁ אֲשֶׁר מַגְלִים". הכתוב מוסר לנו אם כן במפורש כי דוד נפרד ממיכל ולא נדון כאן במהות פרידה זו.

יחד עם המשותף לאביגיל ולאסתר בהיותן נשים המחליפות את האישה הראשונה, והמשותף לשתייהן בהיותן ראויות בחכמה, בטוב דעת וביכולת ההשפעה שלהן, נשים ליבנו להבדל המשמעותי מבחינת בחירתן על ידי דוד ולהבדיל על ידי אחשוורוש. אחשוורוש פועל על פי עצת יועציו "יִבְקְשׁוּ לְמֶלֶךְ נְעֻרוֹת בְּתוּלוֹת, טוֹבוֹת מְרָאָה". (אסתר ב, ב) ואילו דוד מחליט לשאת את אביגיל לאשה לאור הנאום הערכי והמשמעותי שערכה לפניו.

שתייהן פועלות באירועים הקשורים למשתה

אביגיל:

- מתמודדת עם משתה שעורך נבל בביתו והיא בוחנת מהי ההזדמנות הטובה לספר לו על האיום שהיה כלפיו מצד דוד, ומחליטה לעשות זאת לאחר שהוא מתפכח מיינו.
- מקדימה לנאומה הארוך המופנה לדוד, משלוח מזון רב הבא לפייס את דוד.

אסתר:

- מגיעה למלכות בעקבות משתה גדול שקיים אחשוורוש ובו הודחה ושת' מתפקידה כמלכה.
- מקדימה לבקשתה את הצלת עמה שתי משתאות בהשתתפות המן ואחשוורוש.

שתייהן היו בעלות חכמה ותבונה פנימית והבינו כי על מנת להשפיע על המלך ולשכנעו על פי דרכן, יש להקדים וליצור רקע ואווירה מתאימה.

שתייהן פועלות למניעת שפיכות דמים

אביגיל פועלת להצלת ביתה מהשמדה והצלת בית דוד מבוא בדמים.

אסתר פועלת להצלת עמה מהשמדה והצלת אחשוורוש מלהשמיד ללא הצדקה.

סיכומם של דברים,

לאביגיל ולאסתר הרבה מהמשותף, שתיהן מגיעות על מנת לחזק את המלך והמלוכה. בחכמתן הן משיגות את מטרותיהן ומחזקות את המלך והמלוכה.

מעבר למשותף בין אביגיל לאסתר בו עסקנו לאורך המאמר, ישנם הבדלים משמעותיים בעומקם של דברים. אין זה המקום להרחיב בדברים אלה אך נוסיף בקצרה דברים הראויים להעמקה בזמנם ובמקומם.

בין יהודה לבנימין, בין מלכות שאול למלכות דוד, בין גלות לגאולה

- ❖ מלכות שאול משבט בנימין,
- ❖ מלכות שאול זמנית הייתה,
- ❖ מרדכי ואסתר מבנימין הם,
- ❖ ההצלה והשפעת מרדכי ואסתר זמניים היו,
- ❖ השתלבות אסתר במלכות בגלות, היא בבחינת "וְכַאֲשֶׁר אֶבְדְּתִי, אֶבְדְּתִי" ללא המשכיות.

- ✓ מלכות דוד משבט יהודה,
- ✓ מלכות דוד מלכות עולם,
- ✓ דוד ואביגיל מיהודה הם,
- ✓ השפעת דוד נמשכת עד משיח בן דוד,
- ✓ הצלת אביגיל את דוד מבוא בדמים ושותפות בבניית מלכות עולם בארץ ישראל.

מוזמנים להשתתף בקריאת מגילת אסתר עם אביגיל בחצר בית הכנסת העתיק במעון.

חני פלג היא רכזת תוכן בבית ספר שדה סוסיא ומדריכת טיולי "שירת נשים – בעקבות נשים חולמות ולוחמות".